

Maa- ja metsätalousministeriö
VALTIONEUVOSTO
Sähköposti: kirjaamo.mmm@gov.fi

Viite: dnro MMM028:00/2022 (Lausuntopyyntö 28.9.2022)

LAUSUNTO HALLITUKSEN ESITYKSESTÄ EDUSKUNNALLE LAIKSI ELINTARVIKEMARKKINALAIN MUUTTAMISESTA

MTK-Etelä-Pohjanmaa on tutustunut otsikossa mainittuun hallituksen esitykseen ja lausuu kunnioittaen seuraavaa:

Lakiesityksen perusteluissa on kuvattu varsin hyvin elintarvikemarkkinoiden epätasapaino ja alkutuottajan vaikea tilanne. MTK-Etelä-Pohjanmaa pitää lakiesityksessä esitettyjä muutoksia oikean suuntaisina ensimmäisinä askeleina ruokamarkkinoiden toiminnan parantamiseksi.

MTK-Etelä-Pohjanmaa haluaa tuoda lisäksi esille, että jatkossa tarvitaan vielä järeämpiä toimenpiteitä, että alkutuottaja saisi tuotantokustannuksia vastaavan oikeudenmukaisen hinnan tuottamastaan ruoasta. Suomessa kauppa on poikkeuksellisen keskittynyttä kansainvälisesti verrattuna. Kaksi suurta kotimaista ja yksi pienempi ulkomainen kauppaketju on vuosien ajan käynyt markkinaosuuskilpailua ruoan hintaa halpuuttamalla. Keskittynyt kauppa on pystynyt kilpailuttamaan jalostavaa teollisuutta siten, että ketjun alkupäässä olevalle alkutuottajalle ei ole jäänyt elintarvikeketjusta sellaista osuutta, että saadut tuottajahinnat olisivat edes yhdessä EU-tukien kanssa riittäneet kattamaan todellisia tuotantokustannuksia.

Tilanne on kärjistynyt vuosien kuluessa siten, että aikaisemmin noin miljardin euron suuruinen yrittäjätulo on supistunut rajusti. Tämä tuli selvästi esille myös muutama vuosi sitten ns. Karhisen työryhmän työssä, jossa todettiin maataloudelta (halpuuttamisen seurauksena) kadonneen puoli miljardia euroa.

Valtion merkittävät toimet mm. alkuperämerkintöjen parantamisessa, julkisten hankintojen ohjaamisessa ja elintarvikeviennin kehittämisessä sekä muutamat kriisitukipaketit eivät ole riittäneet paikkaamaan perusongelmaa, eli kotimarkkinoiden vinoutumia ja keskittyneen kaupan ylivaltaa elintarvikemarkkinoilla. Vuoden 2020 tilanteessa kaikkien alkutuottajien rahavirta markkinoilta oli vain noin 2,4 miljardia euroa (+ tuet noin 1,8 mrd euroa), kun vastaavasti päivittäistavarakaupan arvo oli noin 14 miljardia (ja tähän voi lisätä vielä horeca-sektorin liikevaihdon).

Kuluttajien rahamenoista ruoan osuus on ollut alle 12 prosenttia. MTK-EP muistuttaa, että jos kuluttajalta tulisi alkutuottajalle vain 50 senttiä per kuluttaja per päivä, siitä tulisi jo yksi miljardi. Todellisuudessa tämäkään ei nostaisi paljoa ruoan osuutta kuluttajien kokonaisrahamenoista.

Nykyisessä tilanteessa sähkön, polttoaineen, lannoitteiden ja muiden tuotantotarvikkeiden nopea hinnannousu on johtanut alkutuotannossa vakavaan talouskriisiin. Vaikka tuottajahinnat ovatkin nyt vihdoin viime kuukausina nousseet, tämä on tapahtunut tuskastuttavan jälkijättöisesti ja on tarkoittanut monilla maatiloilla suuria talousvaikeuksia. Erityisesti kotieläintuotteiden tuottajahinnat ovat edelleen jäljessä kustannusten nousuun verrattuna. Viljan hinnat ovat onneksi reagoineet paremmin kustannusmuutoksiin, sillä ne ovat seuranneet kansainvälisten viljapörssien hintamuutoksia. Toisaalta suurin osa viljasadosta käytetään kotieläintalouden rehuksi, mikä on tarkoittanut kotieläintilojen rehukustannuksen nousua.

Nopea kustannusten nousu ja alkutuottajan vaikea tilanne on herättänyt myös huolen elintarvikkeiden huoltovarmuudesta. MTK-Etelä-Pohjanmaa katsoo, että suurin uhka maamme huoltovarmuudelle on se, että alkutuotanto on jo pitkään ollut heikosti kannattavaa ruokamarkkinoiden toimimattomuuden vuoksi. Tämä on todettavissa mm. Luken Taloustohtori -palvelun tuottamista tunnusluvuista.

Ruokajärjestelmän epätasapaino näkyy myös siinä, että vaikka alkutuotannossa ja teollisuudessa on ollut käynnissä valtava rakennemuutos ja tehostuminen, tämä tuottavuuden noususta saatu hyöty on jäänyt keskittyneen kaupan ja kuluttajan eduksi. Kauppa on kilpailuttamisessa pystynyt lisäksi hyödyntämään globaalien markkinoiden elintarvikkeiden ylijäämäeriä ja niiden antamia referenssihintoja, vaikka nämä erät eivät laadultaan ja tuotantotavoiltaan ole vastanneet kotimaiselle tuotannolle asetettuja vaatimuksia. Maamme antibioottivapaus, tautivapaus, eläinten hyvinvointivaatimukset, puhtaus, maku ja turvallisuus eivät ole realisoituneet paremmaksi hinnaksi epärealistisissa kilpailutilanteissa.

MTK-EP korostaa, että maatalouden heikkoon kannattavuuteen (ei pelkästään akuuttiin talouskriisiin) on saatava ratkaisu puuttamalla voimakkaammin markkinoiden toimintaan. Muuten jatkossa ei löydy enää riittävästi ruoan alkutuottajia eli jatkajia maatiloille. Kuinka moni potentiaalinen jatkaja on enää tulevaisuudessa valmis tuottamaan ruokaa käyttämällä siihen maatilan perheenjäsenten palkkatuloja tai metsänmyyntituloja.

Hallituksen esityksessä esitetyt toimet ovat välttämättömiä, mutta toivottavasti vasta ensimmäinen askel ruokamarkkinoiden tervehdyttämisessä.

Yrjö Ojaniemi
toiminnanjohtaja
MTK-Etelä-Pohjanmaa